Kirjallinen kysymys KK 403/2026 vp

Inka Hopsu vihr ym.

Kirjallinen kysymys kaivostoiminnan haittojen ehkäisystä

Eduskunnan puhemiehelle

Yleisradio uutisoi 10.9. Leppävirran ja siellä sijaitsevan Särkiniemen lakkautetun nikkelikaivoksen tilanteesta. Kaivoksella nikkelin tuotanto lakkasi jo muutama vuosi aloittamisen jälkeen. Särkiniemen kaivosta operoineet Finn Nickel Oy ja Vulcan Resources Ltd ajautuivat konkurssiin.

Kaivoksen lakkaamisen ja konkurssien jälkeen paljastuivat laajat ympäristöongelmat ja kaivoksella tehty luvaton toiminta, johon kuului luvattoman jätteenkäsittelyn lisäksi mm. kilometrikaupalla luvattomasti rakennettua tietä. Jälkeenpäin on paljastunut, että kaivosyhtiö on viranomaisen mukaan antanut virheellistä tietoa ja peitellyt ympäristöongelmia, joita kaivoksesta on aiheutunut.

Leppävirran kunta on pulassa pilaantuneen kaivosalueen kunnostamisen ja ympäristöongelmien hoitamisen kustannusten kanssa. Kustannukset uhkaavat kohota lähelle kahta miljoonaa euroa, mikä on merkittävä isku pienen kunnan taloudelle. Leppävirta on vaatinut, että valtion tulee osallistua kaivoksen haitoista aiheutuviin kustannuksiin. On kohtuutonta, että vastuuttoman kaivostoiminnan haitat koituvat pienen kunnan maksettavaksi. On kuitenkin pidettävä varsin kohtuuttomana myös sitä, että kaivostoiminnan haitat lankeavat suomalaisten veronmaksajien kannettavaksi.

Leppävirran tapaus ei ole ainoa laatuaan. Tilanteita, joissa ympäristöhaitat ovat jääneet julkisen talouden harteille on useita ja kaava on usein samanlainen. Kaivosyhtiön mentyä konkurssiin ei ole olemassa enää tahoa, jota voisi aiheutetuista haitoista vastuuttaa. Pohjois-Savon alueella on käsillä esimerkiksi Yaran kaivoksen laajennus Siilinjärvellä. Jos esimerkiksi Yaran kaivos ajautuisi vastaaviin ongelmiin kuin Särkiniemi Leppävirralla, kustannukset olisivat vielä monin verroin suurempia.

Siksi on tärkeää ehkäistä tapauksia ennalta. Tätä tarkoitusta palvelee ympäristövastuurahasto, johon maksavat toimijat, joiden toiminta aiheuttaa ympäristön pilaantumisen vaaraa. Mm. kaivokset ovat tällaisia toimijoita.

Rahastosta voidaan maksaa korvaus ympäristön pilaantumisen torjunnasta ja pilaantuneen ympäristön ennallistamisesta aiheutuneista kustannuksista sekä aiheutuneesta vahingosta, kun korvausta ei saada perittyä varsinaiselta vastuutaholta, esimerkiksi kaivosyhtiön konkurssissa tai tunnistamattoman öljyvuodon tapahtuessa Itämerellä. Rahasto on verrattain uusi ja sen vuoden 2025 taseen loppusumma oli 8,59 miljoonaa euroa. Ympäristövahinkorahaston pääomaraja on

30 miljoonaa euroa, mikä on myös yhden ympäristövahingon enimmäiskorvausmäärä. Tämä on auttamattoman pieni summa, jos tapahtuu suuri ympäristövahinko. Esimerkiksi Talvivaaran kaivoksen hankkimiseen sekä ympäristövahinkojen ja taloudellisen menetysten minimoimiseen kului 469 miljoonaa euroa VTV:n 2024 julkaiseman raportin mukaan. Rahaston liian pieni koko pakottaisi suurvahingon tapahtuessa jälleen valtion eli suomalaisen veronmaksajan kattamaan laskun. Tämän välttämiseksi onkin syytä kasvattaa rahastosta maksettavaa korvausta sekä sen pääomarajaa. Pääoma tulisi kerätä maksuvelvollisilta toimijoilta ja ympäristövahinkomaksujen tasoa tulisi tarkastella tämän varmistamiseksi.

Kaivosyhtiöt maksavat lisäksi osana ympäristölupaansa hankekohtaiset vakuudet, joilla voidaan kattaa kaivoksen ympäristöluvan mukaiset sulkemis- ja ennallistamisvelvoitteet, mikäli yritys ei huolehdi näistä. Kaivostoiminnan vakuusjärjestelmä koostuu kaivoslain 108 §:n mukaisesta vakuudesta sekä ympäristönsuojelulain 59 ja 60 §:n mukaisesta jätteen käsittelytoiminnan vakuudesta. Kaivostoiminnan vakuusjärjestelmää kehitettiin Marinin hallituskaudella. Kehittämisen tavoitteena oli, että toiminnanharjoittaja vastaa hankkeesta sen koko elinkaaren ajan eikä vakuuteen jouduttaisi turvautumaan toimijan maksukyvyttömyyden, katoamisen tai muun syyn vuoksi. Vakuudet voidaan myös palauttaa yhtiölle, jos se kaivosta sulkiessaan hoitaa ympäristölupansa mukaiset loppuvelvoitteet. Hallitus on kuitenkin 11.9.2026 lähettänyt lausunnoille esityksen ympäristönsuojelulain 60 §:n muuttamisesta ja vakuuden laskemisesta.

Näin vastuu mahdollisista aiheutetuista haitoista, kaivoksen turvallisesta sulkemisesta ja riittävän pitkästä seurannasta sulkemisen jälkeen ei kokonaisuudessaan pysy kaivosyhtiöllä, vaan vastuuta siirretään veronmaksajille kannattavuuden parantamisen varjolla. Mikäli kaivostoiminnassa sallitaan edelleen Leppävirran Särkiniemen kaltaiset tilanteet, on olemassa selvä insentiivi kansainvälisillä kaivostoimijoille vain poistua Suomesta ja jättää haitat suomalaisten veroista maksettavaksi.

Nykyisessä tilanteessa ja jo tapahtuneiden kustannusten kanssa kamppailevia kuntia muutos kaivosten vakuuksiin ei auta. Välittömänä apuna tulisi korottaa kaivostoimijoiden maksamia ympäristövahinkomaksuja ympäristövahinkorahastoon ja kasvattaa ympäristövahinkorahaston mahdollisuuksia auttaa kaivosten ympäristövahinkojen kanssa kamppailevia kuntia.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

> *Mitä hallitus tekee estääkseen nykyistä paremmin tilanteita, joista kansainvälisten kaivosyhtiöiden hankkeista aiheutuvat ympäristöhaitat koituvat suomalaisten kuntien ja valtion maksettavaksi?*

Helsingissä 25.9.2025

Inka Hopsu vihr
Mari Holopainen